

Judith Shklar (suom. Tapani Kilpeläinen): Tavanomaisia paheita

[AM/31 ADMIN](#)

EVA SUNDGREN

Judith Shklar (alkujaan Judita Nisse, 1928–1992) syntyi juutalaisille vanhemmille Riiassa, josta perhe pakeni juutalaisvainoja Kanadaan. Shklar oli filosofi ja valistusaikaan erikoistunut poliittinen teoreetikko, jonka tunnetuin teos *Ordinary Vices* ilmestyi alun perin vuonna 1984. Teos on vihdoin saatu suomeksi, mitä voidaan pitää kulttuuritekona näinä kaupallisen julkiskirjallisuuden aikoina.

Johdannossa Shklar määrittelee aiheensa, marssittaa näyttämölle keskeisimmän lähteensä Montaignen sekä antaa lukijalle käyttöohjeen:

”Tämä on lyhyesti sanoen harhailua moraalisien miinakentän läpi, ei marssi määränpään, ja nämä esseet tulisi lukea tässä hengessä.” (s. 15–16.)

Tarkkaavainen lukija ymmärtää, että kirja ei tarjoa nykyään (kiusallisen) suosittujen ”Asiantuntija neuvoo” -tyyppisten artikkelien ja itseapuoppaiden iskulauselistoja, totuuksia eikä paljastuksia vaan ajattelemisen aihetta, kuten filosofian kuuluukin. Kirjan aihe on periaatteessa helppo: tavanomaiset eli tavalliset paheet, joita jokainen on joskus itse harjoittanut ja huomannut, varsinkin muissa ihmisissä. Tavanomaisia paheita ovat julmuus, tekopyhyys, snobbailu (ylimielisyys), petos ja misantropia eli ihmisviha, jotka

kukin ovat saaneet kirjassa oman lukunsa. Viimeisessä luvussa on loppupohdinta otsikolla Huonoja luonteita hyvälle liberaaleille.

Mutta käytännössä aihe ei ole helppo, sillä paheet ovat moniselitteisiä ja niillä on erilaisia ilmenemismuotoja eri yhteiskunnallisissa konteksteissa, kuten yksinvaltiudessa, feodaalisessa sääty-yhteiskunnassa tai liberaalissa demokratiassa sekä näiden makrokontekstien sisäpuolella erilaisilla yhteiskunnallisen toiminnan näyttämöillä. Paheet ovat yleisinhimillisiä, mutta niihin on myös suhtauduttu eri tavoin eri konteksteissa.

Judith Shklar esittää Montaignen ja tämän oppilaan Montesquieun hengessä, että julmuus pitäisi luokitella ensisijaiseksi paheeksi. Hän huomauttaa aiheellisesti, että julmuus ei sisälly kristillisten teologioiden kuolemansynteihin eikä ole filosofien yleinen puheenaihe, koska sitä on paljon vaikeampi käsitellä kuin tekopyhyyttä. Julmuudessa on jotain hankalaa ja epämiellyttävää, ja puhe siitä kääntyy helposti perversioon, kun pitäisi käsitellä sitä tavanomaisena paheena, tai kiistelyyn julmuuden luonnollisuudesta ottaen huomioon, että ihminenkin on eläin.

Kristinusko tuomitsee luonnollisen fyysisen aistillisuuden mutta ei julmuutta. Ihmisen käsitys itsestään luomakunnan kruununa tuottaa julmuutta eläimiä ja kasveja kohtaan, ja kristinuskon historia on täynnä julmuutta etenkin pakanoita kohtaan. Tästä päädytään tietysti Nietzscheen, jonka viha tekopyhyyttä kohtaan houkuttelee ”misantropiaan ja myös hurskastelevaan julmuuteen”. Kirjoittajalla on tyylikäs tapa päättää yhden paheen käsittely johdattamalla puhe siihen assosioituvaan seuraavan luvun paheeseen. Julmuudesta muodostuu silta tekopyhyyteen.

Judith Shklar pohtii, miksi tekopyhyyttä pidetään julmuutta suurempana paheena. Mitä ankarammat uskonnolliset vaatimukset yhteisössä vallitsee, sitä suurempi on teeskentelyn vaara, ja puritanismi suorastaan altistaa tekopyhyydelle. Filosofi tarkastelee tekopyhyyden ilmentymiä kaunokirjallisuuden hahmojen avulla mutta myös ajattelijakollegoidensa kautta. Hän on samoilla linjoilla kuin David Hume ja Benjamin Franklin, jotka esittävät tekopyhyyden olevan jopa tarpeellista esimerkiksi arkisessa demokratiassa. Sivistynyt seuraelämä on täynnä tekopyhyyttä, etenkin Yhdysvalloissa. Toisen luvun päätäntökappale havainnollistakoon Shklarin tyyliä ja mainitsemaani tapaa siirtyä paheesta toiseen:

”Tekopyhyyden paneminen etusijalle kietoo meidät lopulta liialliseen moraaliseen julmuuteen, altistaa meidät liian helposti misantropialle ja tekee politiikastamme tasapainotonta. Näitä tarkasteluja ei pidä tulkita tekopyhyyden hyväksymiseksi, ei

ainakaan naiivin. Ne vain viittaavat, millaisiin vaikeuksiin joudumme, jos teemme tekopyhyydestä isomman asian kuin esimerkiksi julmuus. On toki tekopyhyyttä, joka on moraalisesti poikkeuksellisen julmaa koska se nöyryyttää ja katkeroittaa ihmisiä, eikä se myöskään sovi liberaalin demokratian tapoihin. Tätä teeskentelyä kutsutaan snobbailuksi. Ja vaikka kaikki snobbailun muodot eivät ole tekopyhiä, jotkin todella ovat. Snobbailusta voisikin etsiä pahetta, jota voisi halveksia joutumatta vaaraan, jonka liian kiihkeä tekopyhyyden yleensä inhoaminen aiheuttaa.” (s. 103)

Judith Shklar tarkastelee kunkin paheen yhteydessä esimerkkejä klassisesta kirjallisuudesta, pohtii ja keskustelee, ei julista eikä korosta itseään. Juuri siksi tämän kirjan lukeminen tuntui miellyttävältä, vaikka se ei päästä lukijaansa helpolla. Shklar näyttää lukijalleen asioita, joita lukija ei ehkä tunne – ainakaan jälkimodernissa mediayhteiskunnassa Suomessa. Molièren näytelmä Porvari aatelismiehenä on täälläkin tunnettu esimerkki snobbailuun kohdistuvasta irvailusta.

Käsitellessään snobbailun ilmentymiä amerikkalaisessa yhteiskunnassa Shklar mainitsee useita amerikkalaisia teoksia, joita ei ole suomennettu. Toisaalta suomennettujenkin esimerkkiteosten tunnettuus on voinut muuttua sitten vuoden 1984, mutta se ei ole kirjailijan, suomentajan eikä kustantajan vika. Tapani Kilpeläisen suomennos soljuu enimmäkseen mukavasti eteenpäin, mutta joissakin kohdissa jouduin lukemaan saman virkkeen monta kertaa ja miettimään, mitä siinä tarkoitetaan. Kysymyksessä lienee ollut vahingossa tekstiin jäänyt virheellinen taivutusmuoto tai kirjoitusvirhe, toisinaan epäluonteva sanajärjestys. Mutta 'marksilaisuus' ei ole korrekti muoto (vrt. Marx).

Niin tai näin, amerikkalaista yhteiskuntaa käsittelevät osiot ovat kiinnostavia ja valaisevia, ja kaikista paheista lukija löytää hyvinkin tuttuja aineksia. Esimerkiksi klikkejä eli poissulkevaa snobbailua on kaikkialla – sitä ilmentävät jo lasten perustamat salaiset kerhot.

Toisaalta Tavanomaisten paheiden kirjoittamisajankohdan jälkeen tapahtuneet yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset ovat antaneet monille vanhoille paheille uutta voimaa ja uusia ilmenemismuotoja. Freudin ”perheromanssi” eli lapsen unelma siitä, että hänen isänsä onkin oikeasti joku sosiaalisesti korkea-arvoisempi, on suosittu kliimaksi (vanhoissa) romaaneissa ja näytelmissä, kuten Shklar toteaa. Mutta sitä näkee varsin paljon sosiaalisessa mediassa sukututkimuksesta innostuneiden päivityksissä, joiden mukaan lähes jokainen tuntuu olevan sukua jollekin kuningashuoneelle – ja tätä pahetta maksulliset sukututkimussivustot ja geenitestipalvelut tietysti hyödyntävät ja

ruokkivat. Myös käänteinen snobbailu on tasa-arvoisia mahdollisuuksia korostavassa yhteiskunnassa yleistä: Että sepittää itselleen todellisuutta vaatimattomamman taustan korostaakseen omia saavutuksiaan, siis Ryysyistä rikkauksiin -tarinan.

Judith Shklar toteaa aivan oikein, että petos on sekä länsimaisen kirjallisuuden että historian pääteema. Tämä erittäin laajalle levinnyt ja halveksittu pahe aktualisoi lapsuuden suurimman pelon aiheen, nimittäin hylkäämisen. Petos voi kohdistua Jumalaan, isänmaahan, omaan kansaan, sukuun tai ystävään, ja siihen liittyy monimutkaistavia psykologisia tai sosiaalisia tilanteita, kuten lojaaliuskonfliktit, eettiset konfliktit ja velvoittavat kunniakäsitykset. Kirjoittajan tarkastelemista paheista petos tuntuu erityisen ajankohtaiselta, sillä internet ja sosiaalinen media ovat tarjonneet sen harjoittamiselle ennennäkemättömät mahdollisuudet, ja globalisaatio on tuonut petokseen liittyvien monimutkaistavien käytänteiden ilmenemismuodot lähemmäksi jokaista, joka ylipäänsä seuraa mediaa. Huomautus petetyksi tulemisen tunteen ja petetyksi tulemisen erosta on myös relevantti individualismia korostavassa kulttuurissa. Shklar ei mainitse erikseen itsepetosta, jonka käsittelyä olisin toivonut. Myös misantropiaa on monta lajia, joista on omat muunnelmansa. Perustyyppinä Shklar tunnistaa ”ainakin kolme”: Dramaattisin misantrooppi vihaa intohimoisesti itseään ja koko ihmiskuntaa. Yleisempi on satiirinen misantrooppi, joka kai pitää itsestään ja nauttii ihmisen typeryyden speaktaakkelista. Kolmas saattaa vihata vain omia aikalaisiaan ja kuvittelee menneisyydessä olleen tai tulevaisuudessa olevan ihmiskunnasta parempi versio. Tämäkin kuulostaa nyky-yhteiskunnassa tutulta ja relevantilta.

Institutionaalinen julmuus yksilöitä kohtaan on länsimaissa vähentynyt sitten Shklarin monessa yhteydessä tarkasteleman Ancien Régimen, mutta ihmisten toisiaan kohtaan harjoittama julmuus ei ole kadonnut mihinkään – puhumattakaan talouskasvun nimissä harjoitetusta teollisesta julmuudesta eläimiä ja muuta luontoa kohtaan. On siis helppo yhtyä filosofin näkemykseen julmuudesta suurimpana paheena. Kaiken julmuuden todistamisen aiheuttama misantropia näyttäytyy siksi sangen ymmärrettävänä reaktiona eikä niinkään paheena.

Judith Shklar: Tavanomaisia paheita. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. niin & näin.

Eva Sundgren on helsinkiläinen sosiologian ja kirjoittamisen maisteri Jyväskylän yliopistosta